

Bratislava 18. februára 2013

Vec: Doc. ThDr. Jozef Haľko, PhD. – inaugurácia. Oponentský posudok

Doc. ThDr. Jozef Haľko, PhD. sa za okrúhlych dvadsať rokov svojej vedeckej a pedagogickej činnosti v slovenskom prostredí profiloval najmä v dvoch oblastiach: vo výskume vzťahu Katolíckej cirkvi a štátu počas obdobia komunizmu a v oblasti lokálnych a regionálnych cirkevných dejín v Bratislave.

Do prvej oblasti vstúpil Jozef Haľko relevantným spôsobom svojou neskôr v rámci edície *Libri historiae Slovaciae* vydanou dizertáciou *Rozbit' Cirkev: Rozkolnícka Katolícka akcia*. Monografia podrobne analyzuje krátke, ale historicky významné obdobie leta 1949, kedy sa novoetablované komunistické vedenie pokúsilo o zásadný proticirkevný krok – o rozbitie Katolíckej cirkvi, jej odpútanie od Ríma a vytvorenie akejsi národnej cirkvi v komunistickej štátnej réžii. Hoci iniciátori tejto akcie, súc si vedomí nezmieriteľnosti medzi učením Katolíckej cirkvi a komunistickým politicko-ideologickým systémom, nešetrili personálnymi, finančnými a propagandistickými kapacitami, ich úsilie stroskotalo na odpore Cirkvi a veriacich predovšetkým na Slovensku, kde dochádzalo sčasti dokonca k ozbrojeným stretom – jediným podobným radikálnym prejavom odporu proti komunizmu počas dlhých desaťročí komunistickej vlády. Osobitne prínosná je Haľkova záverečná kapitola venovaná situácii medzi Cirkvou a štátom po neúspechu akcie, v ktorej autor presahuje hranice Slovenska resp Československa a analyzuje cirkevnopolitické aj medzinárodné súvislosti exkomunikačných dekrétov Svätej stolice proti komunistom z leta 1949. Monografia vychádza z bohatej pramennej bázy, ktorú autor získal rozsiahlym štúdiom v Slovenskom národnom archíve, v archíve Ministerstva zahraničných vecí v Prahe, ktorý uchováva politické správy československých diplomatov v Ríme, vo fonde Alexeja Čepičku, ministra obrany a jedného z „otcov“ komunistickej proticirkevnej politiky, uloženom vo Vojenskom historickom archíve (kde autor využil aj dokumenty dnes navždy stratené po záplavách v roku 2002), štúdiom dokumentácie policajných, justičných a iných zložiek v štátnych archívoch nižšej úrovne a napokon dokumentov uchovávaných v archíve Vatikánskeho rozhlasu.

Ďalšou relevantnou publikáciou Jozefa Haľku v oblasti výskumu dejín Katolíckej cirkvi na Slovensku v druhej polovici 20. storočia je monografia *Ave crux*, venovaná životu a dielu biskupa Ambróza Lazíka. Hoci trnavský apoštolský administrátor biskup Ambróz Lazík patrí k osobnostiam, ktoré podstatným spôsobom spolitvorili slovenské cirkevné a národné dejiny 20. storočia, slovenská historická veda bližšiu analýzu jeho osobnosti a pôsobenia dlho zanedbávala, takže Jozef Haľko svojou knižkou zaplnil citeľnú medzeru v našom historickom poznaní. Ťažisko práce je postavené na období po roku 1948. Z vecného hľadiska je takáto akcentuácia zaiste oprávnená, pretože splyva s obdobím po Lazíkovom vymenovaní za apoštolského administrátora a biskupa a zároveň s obdobím komunistického prenasledovania Cirkvi, takže tvorí bezpochyby centrálnu kapitolu biskupovho života. Autor toto obdobie aj najlepšie pozná a má archívne najbohatšie podchytené. Táto intímna znalosť početných prameňov mu umožnila rekonštruovať Lazíkovo pôsobenie pre Haľku charakteristickou drobnokresbou, spojenou s rozsiahlymi citátmi a parafrázami z prameňov. Autor počas výskumnej práce zhromaždil pozoruhodne bohatý dokumentárny materiál, ktorý čerpal nielen zo slovenských, ale aj z českých, maďarských a rakúskych archívov, teda prakticky z každej krajiny, s ktorou bol Lazíkov život nejakým spôsobom spojený. Archívne pramene majú pestrú provenienciu štátnu, cirkevnú i súkromnú a dopĺňa ich dobová tlač, spomienkový materiál a relevantná publikovaná literatúra. Osobitne prínosné je, že autor dokázal sklbiť pramenný materiál zo štátnych a cirkevných archívov. Táto na prvý pohľad samozrejماً skutočnosť je v slovenskom historickom výskume daného obdobia všetko iné než samozrejماً. Drvivá väčšina profánnych historikov sa totiž opiera výlučne o štátne resp. stranícke pramene, takže nedokáže zohľadniť cirkevnú perspektívu a vnútrocirkevný vývoj a jej dielo sa tak stáva v lepšom prípade jednostranným, v horšom skresleným, pretože komunistické pramene sú dokumentami *sui generis* silno ideologického a inštrumentálneho charakteru, ktorých výlučné použitie často stiera rozdiel medzi perspektívou subjektu a objektu prameňa a redukuje historickú prácu na prerozprávane komunistické hľadisko. Vďaka znalosti cirkevných prameňov a cirkevnohistorického pozadia sa Haľko tejto pasci dokázal vyhnúť.

Vo výskume slovenských cirkevných dejín cez prizmu nosných osobností druhej polovice 20. storočia pokračoval Haľko v monografii *Arcibiskupov zápas*, venovanej

životnej ceste trnavského apoštolského administrátora biskupa Júliusa Gábriša, v ktorej autor skĺbil ťažiskové oblasti svojho záujmu: vzťah Katolíckej cirkvi a komunistického režimu, regionálne dejiny a záujem o osobnosti. Ešte v širšom zábere než v predchádzajúcej stati o Lazíkovi v nej autor využil pramene cirkevnej proveniencie, osobitne (arci)diecézne archívy v Nitre a Trnave a v nich uložené pozostalosti, osobnú a úradnú korešpondenciu, obežníky a iné písomnosti. Tento archívny materiál vhodne dopĺňa dostupná literatúra a dokumenty štátnych cirkevných úradov uložené v štátnych úradoch, ako i dokumenty straníckej a štátnobezpečnostného pôvodu, ktoré umožňujú rekonštruovať politické rozhodovacie procesy straníckych orgánov, ktoré boli napriek formálnemu parlamentnému charakteru štátu jediným skutočným rozhodovacím orgánom, a tiež spôsoby, akými sa komunistický režim pokúšal pomocou siete agentov a spravodajských služieb sledovať, kontrolovať a zvonka riadiť Cirkev resp. penetrovať ju zvnútra. Za najväčší prínos oponentka považuje skutočnosť, že sa Jozefovi Halčkovi podarilo vykresliť pomalý, komplexný, ale jedinečný vývojový proces Gábrišovej osobnosti od spolupracovníka prorežimnej kňazskej organizácie *Pacem in terris* až do polohy presvedčeného a doma i pri Svätej stolici rešpektovaného odporcu komunistického režimu. Zdôrazniť treba tiež, že autor životné osudy biskupa začlenil do širšieho kontextu historického vývoja Cirkvi, štátu a spoločnosti a na ich pozadí predstavil ďalšie významné historické súvislosti a udalosti, napríklad historickú veľkú hladovku v bratislavskom seminári ako prejav odporu proti zásahom komunistickému režimu do cirkevného života, zásah Svätej stolice proti členstvu kňazov v *Pacem in terris* dokumentom *Quidam episcopi* z roku 1982 a spôsob vyrovnávania sa Cirkvi aj štátu s touto skutočnosťou a pod.

Celý rad publikácií monografického i článkového charakteru venoval Jozef Halčko druhému pilieru svojho vedecko-publikačného záujmu, lokálnym a regionálnym cirkevným dejinám. Do tejto skupiny patrí napríklad monografia o Modrom kostole v Bratislave, ktorá vyšla aj v maďarskej jazykovej mutácii, alebo monografia o Lurdskej jaskyni v Bratislave, ktorá má síce tematicky limitovaný záber, je však pozoruhodným pokusom uplatniť na Slovensku temer nepoužívanú metódu „histórie zdola“ a sociálnohistorickej metódy cirkevnohistorického výskumu, a tak rekonštruovať ľudové formy zbožnosti a punktuálne aj ich presah do širších cirkevnopolitických súvislostí. Jedinečnou publikáciou svojho druhu je tiež Halčkova rozsiahla, bohato ilustrovaná

monografia o katedrálnom chráme bratislavskej arcidiecézy *Dóm – Katedrála sv. Martina v Bratislave*, ktorá po prvýkrát v tejto koncentrovanej podobe predstavuje vedeckej i širšej čitateľskej obci prvý chrám arcidiecézy v historických, umeleckohistorických, archeologických a architektonických súvislostiach. V podobnej línii sa napokon nesie aj Haľkova stať o dejinách budovy Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty na Kapitulskej ulici, ktorá rekonštruje pohnuté osudy budovy a jej využitia počas štyroch storočí.

Haľkove monografické práce dopĺňajú početné vedecké a odborné články analyzujúce predovšetkým rôzne aspekty postavenia Katolíckej cirkvi počas komunistického režimu. Osobitne spomenúť treba predovšetkým články o účasti slovenských a českých koncilových Otcov a ich sprievodu na Druhom vatikánskom koncile a pokusoch režimu kontrolovať a inštrumentalizovať ho vo svoj prospech, o úsilí komunistických tajných služieb sledovať a manipulovať dianie v Cirkvi, či už priamo, prostredníctvom vlastných agentov, alebo prostredníctvom rôznych spolupracovníkov z cirkevných radov (napr. Štefan Záreczký, Ján Dechet a pod.), alebo naopak prostredníctvom úsilia zabrániť priamemu kontaktu Katolíckej cirkvi na Slovensku a najvyššej cirkevnej autority (napr. zákazom návštevy pápeža Jána Pavla II. v Československu v jubilejnom roku 1985). Mnohé z týchto publikácií čerpajú predovšetkým z dosiaľ nevyužitých a neznámych štátnobezpečnostných prameňov, uložených v Archíve Ústavu pamäti národa v Bratislave.

Popri bohatej vedecko-publikačnej aktivite, ktorej *gros* sa síce sústreďuje na Slovensko, sčasti však presiahlo jeho hranice a vyšlo v Maďarsku a Taliansku, prezentoval Jozef Haľko výsledky svojho výskumu aj na vedeckých konferenciách doma i v zahraničí, ale aj širšiemu publiku v početných populárnovedeckých resp. odborných článkoch a mediálnych vystúpeniach. Za dlhé roky pôsobenia na Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte UK svojimi prednáškami z cirkevných dejín a ďalších teologických disciplín a vedením diplomandov a doktorandov sformoval celú generáciu študentov katolíckej teológie a aktívnou prácou v redakčných radách rôznych vedeckých a odborných časopisov spolustvárnjuje rôzne podoby vedeckého i spoločenského diskurzu.

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
RÍMSKOKATOLÍCKA CYRILOMETODSKÁ
BOHOSLOVECKÁ FAKULTA
Kapitulská 26, 814 58 Bratislava

Svojim vedeckým profilom, pedagogickou skúsenosťou, jazykovou pripravenosťou a všeobecným dielom spĺňa doc. ThDr. Jozef Haľko, PhD. všetky potrebné kritériá na vymenovanie za vysokoškolského profesora v odbore katolícka teológia.

Prof. Dr.phil. Emília Hrabovec